

Baga bagşy -9: «Ner zarbyny ner biler...»

Category: Kitapcy, Powestler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Baga bagşy -9: «Ner zarbyny ner biler...» **9. «Ner zarbyny ner biler...»**

«*Sapar baga meniň hakyky halypamdyr! Ol Hywa iline baran badyma meni garbap aldy. Meni gaty zarply tutup, öz ýoly bilen alyp gitdi. Onuň maňa ilkinji beren maslahaty: «Hywa iliniň bagşysy boljak bolsaň, sesiň birneme ýognatmalysyň. Ikinjiden, dessan öwrenmeseň seni bu ilde bagşy hasyp etmezler» boldy. Soň meniň her aýdymym, her sazym, her dessanym bilen birlikde, özünüň iň gowy aýdymalary ýaly, öz göwnününe ýetýänçä, gjeläp-gündizläp, aýlap-ýyllap syntgylama kemimi goýan däldir. Ahyry, boldum edeninden soň, öz gyjakçysy Sapar Beki bilen meni çatyp goýberendir...»*

***Magtymguly Garlyýew,
Türkmenistanyň halk bagşysy.***

* * *

Nazar bagşy indi hakyky il bagşysy bolup yetişdi. Ol bir salkynyna alty yüz aýdym adyp görüpdi. Dessanlardan «Hüýrlukga-Hemrany», «Şasenem-Garyby» «Göroglydan» «Öwez getireni», «Bezirgeni» «Ar alyşy», «Arapreýhany», «Kyrk müňleri», aý garaz, «Göroglynyň ölümne» çenli kemini-kösuni goýman, aýtma kemini goýanokdy. Ol Hywa iliniň obalarynyň ählisinde ikiden- üçden toý sowma kemini goýmady. Indi ony Garagalpak diýmän, Ürgenç diýmän, Hywa diýmän, Buhara diýmän, özbek, galpak, gazak illerem toýlaryna gün yrman çağyrýardylar.

Asyl, indi Baga bagşyny öz öýünde, obasynd-a däl, asyl Hywa ilinde tapmagam hyllylla bolup başlady. Ol bir görseň, ilerki illerden gelýändir, bir görseň galpaklayň toýunu sowup gaýdyp

gelýändir, bir görseňem, Söýeg bagşy bilen özbekleriň bir obasyndan toý sowup gaýdyp gelýändir.

Nazar baganyň özem indi häki bir ýumruk ýaly «Oglan bagşy» däldi. Indi onuň çagyrylan toýunda tamdyrasyny, gyjagyny märeke oturjak ýerde ýanýan oduň ojagynyň raýsyna söýäp goýup biljek bagşyň, gyjakçyň ýokdy. Olaryň barysy Nazar bagany gördükleri eginlerini gysyşyp «Halypa salawmaleýkim!» diýşip, bir ýüz görkezişip, serçe sürüsine atylan daş ýaly bolup, ýok bolup gidiberýärdiler.

Merdiräk bagşylar bolsa:

– Aý, agamyz Döwsepit bagşyny diňlemäniimize-de ep-esli wagt bolandyr» diýişip, tamdyra-gyjagyň ysyny çykarmış, bir gyrada eplenip aýdym diňlär gaýdardylar.

Indi onuň ady «Döwsepit bagşy» bolup galypdy.

Ol «Döwsepit» diýseň, «Döwsepit bagşydy»

Nazar baga indi düýbünden üýtgapdi. Oňa öňler «Aý, Sapar baga diýenleri bir gözleri däli öküzüňki ýaly, mölerip hanasyndan çykjak bolup duran, oglan ol. Heýwere ýogyn dyn belent sesi bar. Onuň sesi gyjagyň, tamdyraň myzaýyg-a etmiýä. Ilki bir gygyryp başlanda, eddil pil molan ýaly, aýdymdan galan lezzetiň barynyň ýoguna ýandyryp goýberýe. Emma birki sagat geçendensoň, ýaňky «piliň molamasy» ýaly ses hüwdä öwňrülerýe. Tap, onsoň onuň gapdalyndan gopa bilseň, gop-da hany. Aýdym aýdyp oturka dagy ylhamyna bäs gelip bilmän dyzyny ýere tarp-tarp uruberýe, uruberýe. Birdenem, şol barmana ýerinden turup, Märekäniň ortasynda aýlanyp, tamdyrasyny depesinde aýlap, aýlap, tap getiribem bir onuň kädisinden şapbyldady-y-yp ogşyp, aýdymyň sözünü dagysyny çeýnäp, çeýnäp, ýuwdup goýberip, ýene gelip ýerine oturan bir göhert – Döwsepit-laýt-haw ol!...» diýip gürrüň ederdiler. Emma indi Nazar baganyň sesi edil bir eşrepiň bar-da. Ol aýdyma başlandan her nagmasyndan bal damyp durdy. Onuň üstesine, ol ilerki illeriň beýik halypalarynyň sesi bardaky maslahatlarynam gijesi-gündizi diýmän, aýlap-ýyllap özüne şeýle bir zorlar salyp timarlady welin, indi, eý-bo-oý, diýende, märeke niň özi onuň özi bilen som-saýak bolar duryberýärdi.

Onuň jukguldysy, gyrçymasy, yňranmasy, çeküwi, inüwi, yňranmasy, mälemesi, bagyrmasy, beýik derejelere, «şirwana»çykyp, aşak inmesindäki aýdyp bolmajak keramaty edil bir jan algyc ýalydy. Onuň ýanynda oturyp aýdymyny bir diňlänler «Döwsepit bagşynyň « gürrüni edilse, gözlerini tegeläbererdiler.

Asyl, onuň aýdymynyň sanawyna «Bibi» goşulansoň-a, Nazar bagşynyň aýdym mülküniň depesinden perişdeler uçana döndi. Indi onuň ähii aýdymynyň gözü ganly, bagry başly ýalydy. Ol indi aýdymalaryna şeýle bir üýtgeşik owaz, hüwdi, hyjuw, mähirli labyz garyp gatypdy. Asyl, indi bagşynyň aýdymalary, aýdýan dessanlary başga bir şirin derýanyň eşrepi ýaly suwuna ýugrulyp ýasalan ýalydy. Ylaýtada onuň:

– Ahy-zarym, herne barym,
Bagy-bakja, alma-narym,
Ezber sen wepaly ýarym,
Gelse, mähribanym Bibi!

A-a-h, Bi-bi-bi, Bi-bi – diýip gygyranda, märekäniň gözünden gözýaşyň bulagy akýardy.

Şeýle günleriň birinde, ýüňi ýeten Nazar baga Gubadagly Garagoja tiresinden Nury Çeýregiň toýunu sowup, bu toýda iki gije-gündizläp, at çapyşlygy goýduryp, hezil berip, öýüne alybilen toýpaýyny alyp, gün ýaňy guşluk boluberende öýüne gelip, ýaňy atdan düşüpdi.

Ony aýaly Soltanbagt, ejesi Gül daýza begenişip garşy alyp, heniz goş-golamyny içerem salmandy.

Edil şol wagt howlynnyň daşky işigi batly-batly kakylty. Salyň geçmänkä:

– Bagşy, seni sorap dur, iki atly – diýip, oglanlaryň biri habar getirdi.

Nazar bagşy ukusyndan açylan ýaly boldy. Ol «Jemşitgala, Gubadag meniň toý sowup, ýaňy öýüme gelenimden habarly. Kimkä, janlarym» diýip, şu ýakynda toý çakylygy barlar, toý etjekmiş gezi ýetenler barada gysgaça oýlandy. – Barysynyň tertibi, möhleti kesgitlige bolmaly, öz-ä».

Ol dähedem-dessemläp, böwrüne doňuz diňini salyp, daş çykdy. Howlynyň işiginde iki atly gyssanyp durdy.

– Näm-ow, gelmän geçdi-l-ow. Çaltryak çyksyn-la-diýip başy silkme telpeklisi azgyryldy.

– Şu-ýow, Baga bagşasy, şuý!

Silkme telpeklisi ýüzünü kese sowdy.

– Salowmalekim! Geliň-de, geçiň!

Silkme telpekli gözünü alartdy.

– Senmi, Baga bagşy!?

– Men.

Atly heňkirim gepledı.

– Tap, seniň doganyň...çalt bol, derrewjik, atlanmaly. Han dädemiz «gelsin» diýip bizi ýollady.

Nazar bagşy baş atdy.

– Han dädemiz çagyryan bolsa, derrew bararys. Ýone aýdym-saz işi bolsa, gyjakçymam alalyň, olam golaýda ýasaýar.

Olar Baýram gyjakçynam alyp, niredesiň Tagta etraby diýip at goýdular. Olar Gün ikindä aganda Gurbanmämmet serdaryň Bedirkentdäki belent galasynyň günbatar derwezesiniň öňüne gelip sakladylar.

Gala berk goralýan eken. Silkme telpekli nöker han dädäniň buýrugy bilen ýomutlaryň Nazar baga diýen bagşysyny alyp gelendigini habar berdi. Derwezäni saklap duran ýasawullaryň biri galanyň içine ylgady. Ep-esli salymdan soň ol gara dere batyp, ylgap geldi.

– Giriberiň, giriberiň!

Nazar bagşyny galanyň gündogar çetindäki tamlaryň işiginde atdan düşürdiler. Bagşy atyndan düşüp durşuna, galanyň içini synlap yetişdi.

Galanyň içi diýsen tertiplidi. Hatar-hatar tamlar, olarda aňyrda ak öýler, ileri başda gazygyna gaňtarylgy atlar görünüärdi.

Hyzmatkärler bagşynyň atyny tutup, athana bakan alyp gitdiler. Özlerine gapdaldaky tama girmegi mürehet etdiler.

Içine durşuna el halysy ýazylan jaýa girip-girmänkäler bagşy bilen gyjakçynyň öňüne çay, nahar geldi. İçerde olaryň özünden başga adam ýokdy. Çay, nahardan soň Nazar baga az salyn

irkıldı. Bir salymdan hüňürdi eşidildi. İçeri baş-on adam gelip oturypdyr.

Nazar baga öten agşamky ýadawlygynyň aýrylanlygyny duýdy.

– Bagşy aga, «urşuň geňeşi ýok» diýenleri. Başlaberiň.

Nazar baga Baýram gyjakça gözünü ümledi. Soň özi pessaý ses bilen muhannes sanamaga başlady. Ol ilki bilen «Düýşümde bir bilbil gördüme», «Mala seretmeze», «Galmaz-a» geçip muhannesden çalt çykdy. Soň niredesiň öz ýoly diýip, tutduryp başlady. Ep-esli aýdandan soň, içeriniň adamlary birden saýpallady. Ol ýaňy «Daglara» dyrmaşyp başlanda içeri Gurbanmämmet serdar girdi. Ol elini ýumşajyk galdyryp, «Aýdyber» diýen äheň berdi. Nazar bagşy «Daglarany» çeýnäp-çeýnäp, yňranyp, bozlap bir aýtdy welin, edil daglaryň özi onuň dyzlarynyň öňüne çöküp, eräberen ýaly boldy. «Daglar-eýt, dag-lar-a, Daglara-eýt, daglara, a-aa-ah, daglar-e-eý-ýeý, ýeý, dallar-a» Wah, daglara-a» diýip bir bozlady welin, asyl goýar ýerde goýmady.

Bu aýdymy Nazar baga «Bibini» tapan döwürlri tapypdy. Ol şol döwürde «Bibi», «Nowgül», «Daglara» ýaly aýdymalaryň bir gidenini täzeden işläp, öz aýdym-saz akabasyny düýpden täzeläp goýberipdi. Indi onuň äheňi, bokurdagy, yňranmasy, jukguldysy, bögürmesi, bagyrmasy, gyrçuwy, kükremesi, yňranmasy, alaçaly ýag ýaly ýumşakdan süýjap duran nagma öwrülipdi.

Ol Han aganyň näme üçin birki sagat giç gelendigine gowy düşünýärde. İl arasynda «Naza bagany diňlejek bolsaň, ony birki sagat ýagşy böğürdüp, soň sesi, äheňi ýumşansoň diňleseň armanyň galmyýa» diýen bir gürrüň ýoň bolup ýaýrapdy. Bu gep-gürrüňlerden Nazaryň habary bardy. Ýöne Nazar indi olar ýaly bolgusyz gürrüňleriň soňuna sogan ekipdi.

Häzirem ol ýagşy gyzyp, şirwan perdesini elläp oturdy.

Ol aýdymny tamamlap, ýerinden ör turup, edep bilen baş egdi.

– Essalomaleýkim, han däde!

Gurbanmämmet serdar ýylgyrty.

– Nazar jan, gurgunmyň, janyň sagmy, içiň-daşyň abatmy?!

– Şükür, han däde!

– Hany, otur, il içinde adyň, şan-şöhratyň dilden-dile geçye.

Bizem, adyňa aşna bolup, bir diňlemegiň arzuwunda gezdik. Ine,

şu gün nesibämizde bar eken, seni diňlemek. Maňa bir baş-on aýdym aýdyp ber-de, soň «Keroglydan» bir dessan aýdyp ber. Başlaber.

Gurbanmämmet serdaryň äheňi ýumşakdy. Nazar baga öň «Jüneýt han» diýlende, edil bir agzyndan otly zäher, gamçysyndan nähak, gara ganlar syçrap duran zabundan zalym adamy göz öňüne getiryärди.

Emma häzir onuň öňünde başy gyzlymtyl, ýaşyna ýetmedik guzy derisinden inçelik bilen tikilen, gyzlymtyl öwsüp, täsin buýralanyp duran Hywa içimli telpekli, içinden täze, gyzgylt reňkli hywa don, onuň üstünden gumreňk gyzgylt agar çäkmen geýnen ýüzi şuglalanyp, nurlanyp, tutuş yüzünü gyzgylt görkezýän daýanyklydan berdaşly pälwan oturdy. Onuň oturşynyň özem bir sungatdy.

Bagşy gyjakça baş atdy-da, atyny belent perdä çekdi. «Gelemen», «Gyrat gel», «Şirin-şeker», «Sarykdurna», «Huwjan», «Nowaýy», «Jelil», «Kelezaw», «Döwletýar kyrk», «Toýa geldiňmi», «Ýandym gyryk», «Meşrep», «Hojamguly teke», «Ak maýa gerek», «Hajy golak», «Ýandym» ýaly aýdymalarynyň hersinde, Gurbanmämmet serdar bir tisginýärdi-de, soň iki gözünü ýumup, doňħara daş ýaly bolup oturýardı.

Nazar bir ýuwdum gaty gyzgyn çáý owurtlady-da, dessana geçdi. Ol gjäniň bir wagtyna çenli «Bezirgen» bilen daraşdy.

...Dessan ýetjek ýerine ýetip, Bagşy joşup, däli-porhan bolup, kükräp, dilinden şirin nagmalar damyp:

«Tap, göreniň Garahan döw, pah-pah, haý zaňnarjyk, Aýsoltany duluna geçirdim edip, indi dünýäde bi arman bolup, goýdy başyny bir araba ala-gury ýorunja küdesini. Urdy ukyny. Kerogly bolsa eline düýrme gylyjyny aly-yp, telim günläp, ýary-Huda pirini çagyry-yp, jöwher gylyjyny, tap, ýa Alla! – diýip, Garahan döwüň ol ýerinden bir sokýar, bu ýerinden bir sokýar. Bu zaňħara tap, gylyç-pylyç asyl-ha kär eder ýaly däl. Ýediniňi gün diýlende, Garahan döw ukusyndan açylan ýaly bolup, aýaklaryny gaşap başlady.

– Pah, bu ýeriň peşesi, çybyny-çırkeýi dym ýaman eke-oý. Endam-janymdan dişläp goýmady – diýip, bir samyrdady. Garahan döw bir görse, kimdir biri eline özüne oňarmadyk heleýin

iňnesi ýaljak bir zatjagaz alyp, onuň endam janyна dürtekläp ýör.

Garahan döw başyny galdyryp:

– Haýt, peläket, sen bu ýerlerde näme işläp ýörsüň – diýip azgyryldy.

Görogly beg bu duýdansyz çykan ýakymsyz sese ziňkildäp gitdi-de, özünü dürsäp:

– Haý, bagty ýatan Garahan, men indi ýedi gün bär seniň bilen söweşip batyn» diýenden Han däde ilki bir ýylgyrdy, soňam içini tutup, silkinip-silkinip güldi oturdy, güldi oturdy...

Dessan tamam boldy. Han razyly bilen gobsundy.

– Nazar jan, berekella, hezil berdiň. Sen-ä, aýdyşlaryça bar ekeniň. Hakyky bagşy bolup ýetişipsiň. Senden towakgam «Bäri gel edenimde» gyn görme. Men seniň gadryňy bilerin. Zada zar etmen. – Soň ol töweregine seretdi. – Bagşymyzy sylaglap, serpaýlap, kemini goýman, getiren ýeriňize ynijtman alyp baryň.

Han hoşlaşyp, çykyp gitdi. Bagşa, onuň gyjakçysyna içi doly horjun berdiler. Soň olary öýlerine çenli ugradyp gaýtdylar.

Gurbanmämmet serdaryň Nazar bagany sulhy aldy. Ony her aýda iki-üç sapar galasyna çagyryp, diňleýärdi Şonuň üçin indi Nazar baga iliň toý çakylygyna-da kän bir batyrgaýja baryp bilenokdy. Ýone ol aralykda Gurbanmämmet serdary habarly edip, ýene Ilerki illere aýlanyp gaýtdy. Ony gynandyran zatlaryň birnäçesi Durdy bagşynyň, Şükür bagşynyň dünýesini täzelemegi boldy. Iň bir gyn gören zady Magtymguly Garly obadan göçüp giden eken. Ol Änewde, Duşakda, Tejende, başga-da birki ýerde aýat berenden soň, Sary bagşyny, Täçmämmet Suhangulyny, Mylly Täçmyrady, Pürli Saryny görüp, görüşip, olar bilen birküç toýy sowusyp, yzyna dolandy. Gum içinde her gije toý sowa, sowa, güýzüň başyna ýoldaşlary bilen Hywa illeriniň jana şypaly jülgésine indi. Şol gelşini ýolugry bolangoň, ol Ýylanlynyn bazaryna degip geçdi.

Bazar gyzypdy.

Nazar baga köpcülige garyşyp gitdi. Ol bazardan zerur gerek harydyny alandan soň, bir gyra çekildi.

Dogrusy, hazır bagşa onuň ýaly zerur zadam derkar däldi. Onuň bazara soowulmagynyň sebäbi, telim günlär ynsjynssyz çölüň içinden geçip, birhili märeke küýsänligidi. Ikinji bir sebäbi bolsa, ol Kaka baranda Magtymgulynyn Hywa illeri diýip gaýdandygyny eşidensoň, Alilioýdan tanyş-biliş görse, ondan habar sorajakdy. Emma içini ýakaýyn diýen ýaly, Kürt obadanam, gökleň obadanam, Alilioýdanam tanyş adama sataşmady. Ol edil ýitigini gözleýän ýaly, bazar märekesini saglyn, çeplin, telim gaýta darady.

Şonda Bagşynyň gözleri gaýra gapdalda topar bolup duran adamlara dikilip galdy.

– Alla janlarym, şolmyka? – Ol daşyndan samyrdady-da, gaýra gapdala ýöredi.

Ony gören adamlar bagşa tarap ugradylar. Gelip-gelip gadyrly salamlaşdylar.

Özi bilen boýdaş ýigit bolsa, haýran-birýan bolup aňňalyp durdy.

– Sen-aýt, Magtymgul-a dälsiň-dä?!

Ýüzi durşuna gaş bilen murt, sakal bolup duran ýaş ýygyr eliň aýasy ýaljak kürtsow yüzünü eýl-ä-beýlä sowdy.

– Wäh, sen Nazar jan bolsaň, men şol diýyäniň-le!

Iki bagşybagyrlaryny bagyrlaryna berip gujaklaşdylar.

Magtymguly samyrdaýardy.

– Gadaý, men sen diýip gelip, seni tapman serim-sal bolup ýön-ä. Sen meni nädip tapaýdyň, gardaş janym...

Ine, şeýdibem iki bagşy duşuşdy.

– Hany, ýör öye.

– Haýsy öye?

– Jemşitgala!

– Dur, gadaý, onda men eşegimi bir alaýyn.

Nazar onuň yüzüne garady.

– Hälem eşek münüp ýörmüň?

– Pah, bu eşek at bold-a.

Nazar güldi.

– Men-ä at göremok. Yöri, häli at bazaryna bir baraly.

Olar töweregindäki adamlar bilen üýşüp at bazaryna bardylar.

– Hany, Magtymguly jan, sen bir özüňe at saýla.

Olaryň töweregindäki adamlar arkasy sepgilt-sepgilt ak alaşany saýladylar.

Nazar habarlaşdy. Sow at eýesiniň diýen ýerine-de ol aty satyn aldy. Soň gowy eýer, horjun alyp, onyň içinem nogul-nabatdan, kişmiş-kişdeden doldurdy.

– Eşegiňi indi ýanyň alsaň bolar.

Magtymguly eşegini agalarynyň obasyndan bolan bir adama tabşyrды,

– Men Nazar baga bagşa duşdum. Meni şolardan idesinler. – diýdi.

Şondan soň Nazar baga bilen Magtymguly niredesiň Gubadag, niredesiň Jemşitgala diýip, ugradylar.

Şondan soň Nazar baga Magtymgulyny goýbermedi. İküç dün-ä ilini-gününi, garyndaş-dogan, goňşy-golamyny çagyryp, «İleri illerden aga-inim gelipdir» diýip söwüş etdi. Soň ikiçäk galyp geçen günleri ýatlap, iç döküsdiler. Diňe baş-on gün geçenden soň Nazar baganyň garyndaş-doganlary, goňşy-golamlary saýpallaşandan soň Nazar onuň Hywadaky ýagdaýlaryny soraşdyryp başlady.

– Sen, gadaý, indi maňa öz hal-ahwalyňdan bir gürrüň ber.

Magtymguly Nazar baga bilen öwrenişdi. Oňa indi geipiň haýsy ugrunuň gerekliginem aňdy.

Asyl, görüp otursalar, Magtymguly bilen Nazar gözlüje ýaşyt eken. Ýöne Bamyly Sary bagşynyň aýdyşy ýaly, akyl, zehin, başarnyk ýaşda däl-de, başda bolýan eken. Halypanyň aýtmagyna görä, Kel bagşy ondan kän bir ulam bolmasa, onuňam, Täçmämmet halypanyňam halypsasy eken...

Magtymguly Hywa gaýdyşynyň taryhyny gürrüň berdi, . Soň:

– Men Kürt obaly Allanur kakamlarda düşledim. Şondan soň Atabaý bagşy bilen az-owlak tırkeşip barşyma, saňa sataşdym. Bu ilde adyň arşa göterlen eken, bagşy. Kimi görsem:»Sen Nazar baganyň ussahanasyna girmeli bagşy ekeniň «diýdi durdy. Atabaý bagşynyň özem «Al-eý, inim, Sen bir Nazar baganyň depgininem bir gör» diýip aýtdy durdy. –diýdi.

– Hawa, indiki maslahat?! Magtymguly düwündi.

– Maslahat şol bagşy. Uruşuň geňeşi ýok, şu wagt başla diýseňem men taýyn. Maňa, näme diýeýin, senden başga halypa derkar däl.

Nazar baga sesini çykarmady. Sebäbi onuň henize čenli šägirdi ýokdy. Ýone Sapar halypadan šägirdi nähili taplamalydygyny öwrenme kemi galmandy.

Onuň şu wagta čenli šägirdiniň ýoklugynyň bir sebäb-ä, şu güne čenli göwün diýen, eli, sesi, hyjuwy, dili, gaýraty ýerbe-ýer bagşa duş gelmedi. Ikinji sebäbem, öň onuň halypadan patasy ýokdy.

Bir sapar Gurbanmämmet serdar mesaýy gürrüňçilikde:

- Nazar jan, sen kimden pata alan-diýip sorady.
- Han däde, meniň-ä patamam ýok!
- Gurbanmämmet serdar myssa ýylgyrdy.
- Weý, oglan patasyzam bir bagşy bolarmy, bardyr-a saňa ýol-ugur öwreden biri.
- Bar, Han däde. Men Sapar halypadan ýol-ugur öwrendim. Ýone, ol-a halys garrady, soňam iş-güýç çykyp, «pata-sata» elem degmidi.
- Sapar diýeniň Sapar süýrentimi?
- Hawa!

Gurbanmämmet serdar atlylaryndan birki sanysyny iberip Sapar halypyń galasyna getirtdi.

Şonda ol:

- Sapar bagşy, sen näme Nazar baga pata bermänsiň-le! – diýdi.
- Sapar halypa özünü näme sebäbe görä Hanyň idändigine düşünip galdy.
- Han şu Nazar bagşy müň pata berseňem az boljak bagşydyr. Ýone ara bir şeýtel düşüp, patasyz galyberipdir-dä! – diýdi.
- Muny beýtme, Sapar. Bagşy pataly bolsa ýagşy...

Sapar halypa şol ýerde Nazar bagşa pata berip, rowaçlygy üçin doga-dilegler edip kemini goýmady. Munuň üçin Gurbanmämmet serdar onuň sylag-serpaýyny ýetirip bilipdi.

Ine, indi onuň šägirt almaga doly haky bardy.

Nazar bagşy ilki bilen Magtymgulynyň goruny gördü. Magtymguly iki ýuze golaý aýdym bilyän eken. Onuň aýdymalarynyň ählisi, zowwam girilip, zowwam çykylýan aýdymlardy. Onuň jukguldysy, ýňranmasy, çyrpymy, gyrçuwy ahalçady. Ahal aýdymalarynda esasy güýç sesiň belentligine berlip, aýdymyň ahyrynda –da dabaraly jukguldy bilen bezelmeliidi. Nazar beýle aýdymalary kän eşidip,

ahal aýdymalaryny aýdýan bagşylary hem kän görüpdi.
Ol Magtymgulyny birlaý diňländen soň, oňa ýagdaýy düşündirdi.
Magtymguly bagşy, men seni diňledim. Tüweleme, sesiňe, eliňe,
tamdyra ezberligiňe, iniş-çykyşyňa söz diýer ýaly däl. Ýone,
bu sesiň, bu goruň bilen yzyňa gaýdybermeseň, Hywa ilinde
hyrydarly bagşy bolup bolmaz. Ilki bilen-ä, heleý ýasow sesiňi
birneme ýognatmaly bolar. Ikinji bilenem, azыndan iküç dessan
öwrenmeli bolarsyň.

– «Göroglynammy»?!

– «Göroglyn-a» ilki bilen. Aýdymlaňam başga ýola salmaly
bolarsyň. Ine, şuňa razy bolsaň, Aý, özdeň-duşum bolup, duz-
çöregimi işip, maňa nokgy-nokgy edip akyl satan bolup otyr»
diýmejek bolsaň, men seni şägirt edip alaryn. Ýone, bilip goý,
tä, özüm bolandyr diýyänçäm, sen meniň şägirdim, menem seniň
halypaňdyryn. Tereň-türeň gürrüňleri, käýinji, igenji
çekmelem, ýuwutmalam bolarsyň. Ine, şuňa razy bolsaň,
ýadamany-ýaltanmany bilmerin, men öwrenmäge geldim» diýseň,
ışıkde geziber. Emma «ýak» diýseň, onda sen meniň janymdan
ileri mymanymsyň. Bizde «Myman ataňdan uly» diýyendirler...

Şol günden soň Nazar bagşy Magtymgulynyň bogazyny,
bokurdagyny, tutuş içki dünýäsini täzeledi. Oňa ilki özi
aýdyp, şondan soň şägirdine aýtdyryp, gijesi-gündizi ýok,
gaçysyp, kowuşyp keýpden çykdy.

Iküç aýdan soň Magtymguly düýbünden täze, görlüp-eşidilmedik
bir bagşy bolup çykdy.

Bir gün Nazar bagşy Magtymgulyny gyjagy bilen ýanyна alyp
Alilioýdaky öwlüýäçilige alyp bardy. Olar gonamçylygyň
golaýynda atdan düşüp, ýatanlara doga-dilegler etdiler. Soň
Nazar baga ýoldaşyny ileri başda ýatan bir mazaryň ýanyна
eltdi.

Mazarçylyk çebiň asybermeli ýandakdan, şahalaryndan sallançak
uçubermeли akbaşdan , beýleki çör-çöpden ýaňa dik duran adam
görner ýaly däldi.

Nazar baga tamdyrasyny gabыndan çykaryp ýoldaşyna ümledi:

– Kowuber.

Magtymgulynyň ömründe eşitmedik mukamy ýaňlanyp başlady.

– Gamzaň ýeli degidi başa,
Haýran etdiň halym bibi-eý, eý.
Bizi goýup gitme daşa,
Akar gözden ýaşym, Bibi.

Ahy-zarym, herne barym,
Bagy-bakja, alma-narym,
Ezber sen wepaly ýarym,
Gelse , mähribanym Bibi!
Ah, Bibi, A-a-ah, Bibi!

Bu çola mazarystanda aýdylan juda eşrepili, eşretli täsin aýdym tamam boldy. Magtymguly aljyraňy halda Nazar baganyň ýüzüne garady,

– Halypa!

– Görgüliniň özi heniz diri wagty maňa sowgat beren aýdymydyr. Bir sapar gizlin ýerde duşyşykda menden haýış edipdi.»Eger ölseм, şu aýdymy mazarymyň başynda aýtmasaň razy däldirin» diýip. Şo saparam iň soňky görüşüm bolupdy, görgülini. Galanynam soň bir gürrüňçilikde aýdaryn.

Olar ýene doga-dileg edip yzlaryna gaýtdylar.

Ine, şeýdip, Magtymguly Garlyýew öz halypsasy Nazar baganyň öz sazyna düzen aýdymyny öwrenip galdy. Soň «Nowgül», soň «Daglara» şeýdip aýdym yzyna aýdym, dessan yzyna dessan öwrenip, şol ýylyň ahyrynda Nazar baganyň patasyny alyp onduň rugsady bilen ile goşulyp gitdi.

«Alili bagşy edil Nazar baganyň belent depginine çykyp bilmese-de, pessaýdan ýumşaksy sesi, jukguldysy, yňranmasy bokurdak, burun nagmalary bilen halypasynyň belent mertebesini ýyllardan ýyllara äkiden mertebeli bagşy bolup, türkmeniň ýüregine siňip galdy.

Näme diýseňem, çyn halypa halypa bolýar. Soň, soňla «Alili», «Çuwal» bagşy adyny alan Magtymguly Garlyýew Nazar baga bu dünýäden gaýdýança onuň töwereginden aýrylmady. Dogry, wagt hemme zady öz ýerinde goýýar diýseler hem, Magtymguly Garlyýewiň belent ussatlygy, bagşynyň «Bibi», «Nowgül», «Daglara» diýen aýdymalarynyň hut Nazar baganyň belent

zehininden dünýä inendigi barada unudaňkyrlady. Käbir biler, bilmezler «Bibili» gürrüňi rowaýat edip, Magtymguly Garlyýewe dakjak bolsalar hem ol hiç ýer tutmady.

Beýik bagşylar indi niçeme wagt bări aýatda ýok. Ýalan-ýaşryk rowaýatlar toslap, olaryň ruhuny ynjytmak bolmaz. Biz ony olaryň özleri ýok diýip, ýoýsagam, ýel goýar, gol goýar, dil goýar, il goýar, ahyr her zat öz ýerine baryp ornaşar. Powestler